

УДК 007: 304:070:047.1

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІТИЧНОГО РЕПОРТАЖУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРЕСІ

Ольга Бикова

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, Кам'янець-Подільський, 32300, Хмельницька обл., Україна,
e-mail: sonce01_84@mail.ru*

У статті розглядаються потенційні можливості репортажу як жанру журналістики, а саме вкраплення у його структуру елементів аналізу, що дозволяє говорити про модифікацію жанру — аналітичний (проблемний) репортаж. Особлива увага приділяється жанрово-стильовим особливостям проблемного репортажу. Наголошується на тому, що незважаючи на елементи аналізу, репортаж все ж зберігає свою інформаційну природу.

Ключові слова: проблемний репортаж, жанрові особливості, аналіз, коментар автора.

Жанрову специфіку журналістського твору визначає домінування тих чи інших компонентів, які утворюють у кожному жанрі ієрархічну кодифікацію. Інтеграція, динаміка цих компонентів стає рушійним чинником виникнення нових жанрових модифікацій, для позначення яких журналістикознавці все частіше вдаються до парних найменувань, що допомагає диференціювати нові модифікаційні утворення та класифікувати уже відомі.

Дифузійні процеси, що посилюються у вітчизняній практичній журналістиці наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст., спричинили появу нових типів друкованих ЗМІ. Одночасно з їх появою пресовий репортаж починає набувати нових рис, активно взаємодіючи із жанрами інших груп.

Репортаж — це оперативний жанр, у якому динамічно, документально точно, мальовничо й емоційно відтворюється конкретна дійсність, правдиві факти через безпосереднє сприйняття автора — очевидця чи учасника події.

Ще на початку 1970-х років радянський теоретик журналістики М. Черепанов висунув гіпотезу, що розвиток газетно-журнального репортажу піде шляхом набуття нових жанрових структур [3, с. 260]. Ця здогадка виявилася дуже продуктивною. У результаті тісної взаємодії репортажу з іншими жанрами журналістики з'являються різноманітні його модифікації, у яких вдало поєднуються як інформаційні, так і аналітичні й художні елементи. Цієї ж самої думки дотримується і німецький науковець М. Галлер. У своєму посібнику «Репортаж» він зазначає: «У практичному використанні сучасний репортаж не зводиться до одного типу викладу. Часто він змішується з іншими формами реалі-

зації, у першу чергу з формами висвітлення подій, (розслідуваним) фоновим повідомленням та нарисом (який типізує). Загальним у таких змішаних формах є не нерозбірливість смаку, а їхня функціональність: події мають подаватися так, що читачі розглядають гравців під кутом зору репортера і можуть розуміти їхні дії» [1, с. 121-122].

Міжжанрові модифікації сучасного пресового репортажу, характеристики їх ідентифікаційних і типологічних особливостей недостатньо вивчені нашим журналістикознавством, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета нашого дослідження — окреслити основні ознаки такої модифікації сучасного репортажу як аналітичний репортаж. Предметом нашого дослідження є публікації, які підлягають під визначення жанру аналітичний репортаж, що виходили друком з 2000 року на території України.

У репортажах, що зустрічаються на сторінках сучасних українських друкованих видань, все частіше можна побачити елементи аналізу події, у матеріалах привертається увага до життєвих проблем, що свідчить про необмежені потенційні можливості цього жанру, який активно вбирає в себе елементи публіцистичного осмислення дійсності. Як наголошує М. Кім, «автор репортажу ділиться зі своїми читачами не лише власними враженнями і почуттями, але й думками. При цьому авторські роздуми можуть розгортатися на фоні історичних паралелей, літературних ремінісценцій, складних сучасних реалій» [2, с. 190]. Таким чином, серед жанрових модифікацій репортажу окремо слід виділити аналітичний репортаж.

Популярність аналітичного репортажу в сучасній пресі пояснюється тим, що більшість читачів не мають ані часу, ані можливості для розробки проблеми. Вони немовби делегують цю роботу репортерам: нехай вони здобудуть, опрацюють та інтерпретують, наскільки це є можливим, весь матеріал до теми — відгуки, думки політиків, експертні висновки, свідчення очевидців [1, с. 115].

В аналітичному репортажі образна, емоційна оповідь про певну подію переростає в суспільно значущу проблему, яка потребує негайного вирішення. Автор, описуючи якусь подію на основі документальних фактів, ретельно аналізує ситуацію: зіставляє факти, досліджує їх взаємозв'язок у сучасному та історичному аспектах, вивчає причини виникнення проблеми та її наслідки, критично оцінює. Таким чином, проблема в аналітичному репортажі порушується і розглядається на конкретних фактах, спонукає до роздумів. Читаючи аналітичний репортаж, читач не тільки бачить, як розгортаються події, але й «насамперед через пошук дістає також науково підтверджену оцінку проблеми та можливості розв'язання» [1, с. 115]. Автор ніби запитує читача: а що зробили би ви для вирішення цієї проблеми?

Розглянемо особливості аналітичного репортажу на прикладі публікації Світлани Мартинець «Психлікарня №1», що надрукована в газеті «Експрес». Кореспондентка газети провела ніч у найбільшій в Європі психлікарні. Репортаж, написаний після відвідин цього закладу, несе сильний емоційний заряд, впливає на читача вдало підібраними фактами.

Репортаж починається схвильованим, іронічним коментарем самої журналістки: *«Хто сказав, що Україна бідна, що в ній корупція, а влада має нас ні за що й політикам той народ потрібен, як зайцю стоп-сигнал? Що Президент з прем'єром і міністрами собі свою державу в державі створили? Хай малень-*

ку, зате «швейцарську»... Ба, навіть циркачів мають. Безплатних. На клоунах економлять. Самі грають. Все розкрадено? Не маємо чим гордитися? Хай німці і американці, а заодно англійці і французи сидять тихо. В Україні ще не все вмерло: наша психіатрична лікарня — найбільша в Європі!» (Експрес. — 2008. — 9-16 жовтня). Іронічний коментар містить у собі тонку, уїдливу, завуальовану насмішку, посилюючи тим самим емоційне сприйняття порушеної проблеми. Крім того, за допомогою іронії виражається авторське ставлення до суспільного явища.

За допомогою риторичних запитань (*Хто сказав, що Україна бідна...? Все розкрадено? Не маємо чим гордитися?*) авторка заставляє читачів мислити, вичленовувати найголовніше. Гірка іронія журналістки (*В Україні ще не все вмерло: наша психіатрична лікарня — найбільша в Європі!*) змушує задуматися над порушеною проблемою, прилучитися до її вирішення. Односкладні неозначено-особові речення (*Ба, навіть циркачів мають. На клоунах економлять. Самі грають*) зосереджують усю увагу читачів на дії та її результаті — країна в занедбаному становищі, серед людей панує зневіра та розчарування у владі, і єдине, чим можна сьогодні пишатися, — найбільша в Європі психлікарня. Хоча виконавець дії не називається, читачу зрозуміло, що ним є політичний бомонд, якому *«той народ потрібен, як зайцю стоп-сигнал»*.

В аналітичному репортажі ми спостерігаємо поєднання різноманітних жанрових елементів. Так, у ньому присутні **інформаційні елементи**: цифри (*«За часів Союзу «Павлівка» мала дві з половиною тисячі ліжко-місць. Нині — одну тисячу шістсот, у тому числі й для дітей»*) (Експрес. — 2008. — 9-16 жовтня), узагальнені факти (*«Молоді спеціалісти приходять сюди лише на практику. Ніхто не хоче йти на зарплату 1200-1500 гривень. Це тільки з науковими ступенями заробляють, а молоді — 700 гривень, як санітари. Ото й тримається найбільша лікарня Європи на старих ентузіастах»*) (Експрес. — 2008. — 9-16 жовтня); **аналітичні елементи**: міркування (*«Один, два... І чому люди сходять з розуму: покарав їх Всевишній чи помилював? Десять, п'ятнадцять... Статистика каже: таких в Україні — один мільйон шістсот тисяч...»*) [С. 10]), прогноз (*«Та, схоже, реформи в медицині не буде ще довго. Українська влада їздить розкішними автомобілями. А за затемненими вікнами не видно вбогих...»*) (Експрес. — 2008. — 9-16 жовтня), коментар головного психіатра Києва і лікарні В'ячеслава Мішиєва, який пояснив специфіку праці лікаря в психіатричній лікарні (*«Багатох пацієнтів ми можемо підлікувати, але не вилікувати цілковито... Для них головне — домашній затишок, усвідомлення потреби... Головне завдання лікаря — не лише лікувати, а й навчити наших пацієнтів жити з хворобою, а близьких їм людей — не боятися цієї хвороби»*) (Експрес. — 2008. — 9-16 жовтня); **замальовочні елементи**, які створюють «ефект присутності»: історичний екскурс (*«Останні промені втомленого осінню сонця вицілюють бані Кирилівського храму. Обабіч — Бабин і Кирилівський яри. Й німці тут свої злочини приховували, й енкавєєсівці тими ярами не гребували. Яри дібровами поросли. Раніше це була територія монастиря. Та 202 роки тому на вимоленому ченцями місці побудували «гамівний дім». Через два століття дерев'яна хатинка переросла у 55-гектарний психіатричний заклад»*) (Експрес. — 2008. — 9-16 жовтня), опис місця події (*«Стіни лікарень прикрашають картини, які написали пацієнти різних часів і поколінь. Благодійний фонд «Кастилія» об'єднує митців із хворою і здоровою психікою. Фарфорові гноми, глиняні диво-*

квіти, чудернацькі узори на полотні... Люди із хворим розумом навіть дивовижні каміни будують» (Експрес. — 2008. — 9-16 жовтня), змалювання зовнішності головних героїв («... молода жінка називається Катєю. Під стареньким пальтом — лікарняний халат. На голові кокетливий капелюшок. Знову впираюся в синю порожнечу очей. Аж під серцем від тієї пустоти запекло» (Експрес. — 2008. — 9-16 жовтня).

Вдало підібраний ілюстративний ряд додає репортажу яскравості та експресивності (фотографія психіатричної лікарні на фоні Кирилівської церкви і фото, на якому на фоні заграбованого вікна зображено хворих за настільною грою).

Ці всі елементи поєднані однією темою — об'єктивно і критично відобразити життя хворих та умови праці медичних працівників у Київській міській клінічній психоневрологічній лікарні №1. Тема репортажу є актуальною і злободенною, оскільки «*Статистика стверджує: 53% нинішнього населення України мають зміни психіки. Це стан на рівні неврастенії, неврозу, безсоння, аритмії... Нагромаджені стреси можуть привести до серйозних порушень психіки»* (Експрес. — 2008. — 9-16 жовтня), а держава про психічне здоров'я населення України згадує лише раз на рік — 10 жовтня, в День охорони психічного здоров'я нації.

За рахунок розгортання авторських думок, суджень і версій досягається динаміка оповіді. Яскраві епізоди чергуються з роздумами журналістки, які базуються на конкретних фактах. Так, після опису лікарні авторка розмірковує над причинами божевілля: «*Жоден психіатр, хай навіть найвищої кваліфікації, не зможе пояснити, де межа розуму і безумства. Чому ще вчора цілком нормальна людина втрачає глузд, губить чуття часу та простору і стає психічно хворою, божевільною, причинною, навіженою, несповна розуму? Ярлики для таких хворих різні. Як і наше з вами ставлення до них»* (Експрес. — 2008. — 9-16 жовтня). Описані події розгортаються у логічній послідовності. Таким чином, тема розкривається за схемою: теза — аргумент — висновок. Тому в аналітичному репортажі «автору важливо показати логіку розвитку події, всі попередні факти і випадки, які тією чи іншою мірою змогли б пролити світло на життєву ситуацію» [2, с. 196].

Отже, сучасний репортаж з'являється на сторінках українських періодичних видань не тільки у чистому, класичному вигляді. Авторське опрацювання, корегування матеріалу зумовлює новачі жанру, появу нових модифікацій — і, як наслідок, на сторінках вітчизняної періодики все частіше з'являються тексти зі змішаним жанровим характером. Варіювання жанрових фрагментів свідчить про творчий підхід репортерів, таким чином, жанрова палітра сучасної преси збагачується такою ускладненою модифікацією, як аналітичний репортаж.

Не зважаючи на те, що репортаж — інформаційний жанр журналістики, сьогодні все частіше цей жанр збагачується елементами аналітики. Ми маємо можливість спостерігати, що сучасний репортаж не тільки динамічно, яскраво повідомляє про подію, що сталася, а й порушує суспільний інтерес до певної проблеми, стає приводом до дискусій.

Проте аналітичні елементи у тексті сучасного пресового репортажу не мають вирішального типоформуючого характеру. Той факт, що останнім часом цей жанр містить все більше елементів аналізу, свідчить лише про необмежені

потенційні можливості цього жанру. Як жанрова модифікація репортажу, аналітичний репортаж є засобом аналізу, критики, роздумів і узагальнень; він розрахований на певну реакцію впливових політичних фігур у державному механізмі, суспільства загалом.

Гострий аналітичний репортаж завжди буде цікавим для читацької аудиторії, тому останнім часом такі матеріали все частіше можна зустріти на сторінках газети «Експрес», журналу «Український тиждень».

-
1. Галлер М. Репортаж : навч. посібник / М. Галлер / За загал. ред. В. Іванова. — К. : Академія Української преси, Центр Вільної Преси, 2011. — 348 с.
 2. Ким М. Репортаж: технология жанра : учеб. пособие / М. Ким. — СПб : Изд-во Михайлова В.А., 2005. — 224 с.
 3. Черепанов М. Проблемы теории публицистики / М. Черепанов — М. : Мысль, 1973. — 267 с.

GENRE AND STYLISTIC FEATURES OF ANALYTICAL REPORTING IN MODERN UKRAINIAN PRESS

Olha Bykova

Kamyanets-Podil'skiy Ivan Ohienko National University,
Ohienko str. 61, Kamyanets-Podil'skiy, 32300, Ukraine

E-mail: sonce01_84@mail.ru

In the article potential possibilities of reporting as genre of journalism are examined, namely dissemination in his structure of elements of analysis, that allows to talk about the separate variety of this genre — problem reporting. The accentation is made on the genre features of the problem reporting. The author underlines, that without regard to the elements of analysis, reporting keeps the informative nature however.

Key words: the problem reporting, the genre features, analysis, the author comments.

**ЖАНРОВО-СТИЛЕВЫЕ ОСОБЕННОСТИ АНАЛИТИЧЕСКОГО
РЕПОРТАЖА В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ПРЕССЕ****Ольга Быкова**

Каменец-Подольский национальный университет имени Ивана Огиенко,
ул. Огиенко, 61, Каменец-Подольский, 32300, Хмельницкая обл., Украина

E-mail: sonce01_84@mail.ru

В статье рассматриваются потенциальные возможности репортажа как жанра журналистики, а именно вкрапление в его структуру элементов анализа, что позволяет говорить об отдельной разновидности этого жанра — проблемный репортаж. Особенное внимание уделяется жанровым особенностям проблемного репортажа. Подчеркивается, что невзирая на элементы анализа, репортаж все же сохраняет свою информационную природу.

Ключевые слова: аналитический (проблемный) репортаж, жанровые особенности, анализ, комментарий автора.

Стаття надійшла до редколегії 03.10.2013

Прийнята до друку 14.10.2013